

Filip Čuček

Zadnja leta celjskega župana Josefa Neckermanna v graškem deželtnem zboru^{*}

ČUČEK Filip, dr., višji znanstveni sodelavec, Inštitut za novejšo zgodovino, Privoz 11, SI-1000 Ljubljana; filipc@inz.si

929Neckermann J.:328(436.4)

ZADNJA LETA CELJSKEGA ŽUPANA JOSEFA NECKERMANNA V GRAŠKEM DEŽELNEM ZBORU

Avtor v prispevku analizira deželnozborske nastope spodnještajerskega poslanca in celjskega župana Josefa Neckermanna konec 80. in v začetku 90. let 19. stoletja, ko so nacionalna nasprotja že eskalirala in postala del celjskega (in tudi spodnještajerskega) vsakdana. V drugi polovici 80. let je slovenska stran postajala vse bolj samozavestna; od srede 80. let so v mesto vabili (slovenske) obrtnike in trgovce (ter ožili »življenjski prostor« celjskih Nemcev). Slovenci so na začetku 90. let popolnoma osvojili podeželje, spodnještajersko nemštvo, ki je bilo vse bolj prestrašeno in naglašalo, da se na Spodnjem Štajerskem odvija popolna »slovenizacija«, pa omejili na mesta in nekatere trge. Potem ko je slovenska stran leta 1889 pridobila celjski okrajni zastop in celjsko okoliško občino, je na podlagi teh uspehov skušala prodreti tudi v samo mesto, kar ji pa ni uspelo. Zato se je skoncentrirala na institucije v celjski neposredni bližini, v Celju pa konec julija 1889 kljub temu uspela odpreti Južnoštajersko hranilnico. Slovenske pridobitve pa pri celjski mestni občini nikakor niso naleteli na topel sprejem.

Ključne besede: Štajerska, Avstro-Ogrska, Celje, Gradec, politična zgodovina, Josef Neckermann

ČUČEK Filip, PhD, Senior Research Fellow, Institute of Contemporary History, Privoz 11, SI-1000 Ljubljana filipc@inz.si

929Neckermann J.:328(436.4)

THE FINAL YEARS OF JOSEF NECKERMAN, MAYOR OF CELJE, IN THE GRAZ REGIONAL ASSEMBLY

The author analyses the regional parliamentary appearances of the Lower Styrian MP and mayor of Celje Josef Neckermann in the late 1880s and early 1890s, when national conflicts were already escalating and becoming part of the everyday life of Celje (and Lower Styria). In the second half of the 1880s, the Slovenes became increasingly self-confident; from the mid-1880s onwards, (Slovene) craftsmen and merchants were invited to the city (narrowing the "Lebensraum" of the Germans in Celje). In the early 1890s, the Slovenes completely conquered the countryside, and the Lower Styrian Germans, who were increasingly frightened and insisted that a complete "Sloveneisation" of Lower Styria was taking place, were confined to the towns and some squares. After the Slovene side acquired the Celje District Representation and the Celje District Municipality in 1889, it built on these successes to try to penetrate the city itself but failed. It therefore concentrated on institutions in the immediate vicinity of Celje, but nevertheless managed to open the South Styrian Savings Bank in Celje at the end of July 1889. However, the Slovenian acquisitions were not warmly welcomed by the municipality of Celje.

Key words: Styria, Austro-Hungary, Celje, Graz, political history, Josef Neckermann

^{*} Raziskava je nastala v okviru raziskovalnega programa P6-0281 Idejnopolični in kulturni pluralizem in monizem na Slovenskem v 20. stoletju, ki ga je financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Ko je po liberalni Auersperg-Lasserjevi vladi (1871-79) »krmilo« avstrijske polovice dvojne monarhije prevzel cesarjev vrstnik (in mlado-stni »tovariš«) grof Eduard Taaffe, je v politično življenje Cislajtanijske vnesel precejšnjo spremembo. Nova vlada (1879-93), oprta na slovanske in nemške konservativne poslance državnega zbora, je skušala po načelu »sporazuma in sprave« preseči začeta nacionalna nasprotja v monarhiji.¹ Toda ravno nasprotno. V slabih 15 letih so tudi »nezgodovinski« narodi uspeli dokončno definirati svojo »prisotnost«, nacionalna nota pa se je v desetletju in pol zasidrala med prebivalstvom in vplivala na nezmožnost nadaljnega nacionalnega sobivanja.²

Slovenska politika bi v Taaffejevi dobi zaradi koalicijske države mogla doseči več. A ne glede na to predstavlja obdobje čas največjih pridobitev v avstrijski ustavni dobi;³ ker ni bilo mogoče misliti na radikalne zahteve, je bil to tedanji domet slovenske politike. Slovenci so se držali poti majhnih koncesij zaradi strahu pred sesutjem vladne koalicije in pred novo liberalno vlado. Pri Taaffejevi »drobtinčarski« politiki je bil dosežen kulturni in splošni dvig slovenskega naroda.⁴

Na drugi strani so se nemški liberalci na začetku 80. let znašli v opoziciji, ki je po slabih desetih letih vladanja niso bili vajeni. Nekoč močna liberalna stran(ka) se je v naslednjih letih vse bolj drobila, namesto nje pa so nastale nove politične opcije. Tudi na Slovenskem (liberalno) nemštvo Taaffejeve oblasti ni sprejelo z navdušenjem, saj se je zavedalo koncesij, ki jih bo deležna koalicijska stran, s tem pa

tudi poseganja v nemško tradicionalno »posestno« stanje (do česar je v naslednjih letih tudi prišlo).⁵

Neckermannov zadnji mandat

Če je na Kranjskem živelo okrog 5 % nemškega prebivalstva, dežela pa je bila v 80. letih »de facto« priznana kot slovenska dežela, je bil položaj v ostalih deželah s slovenskim prebivalstvom drugačen. Na Spodnjem Štajerskem, kjer je potekal oster mednarodni spopad, je slovenska politika konec 80. in na začetku 90. let kljub temu beležila lepe uspehe. Toda le-ti so bili v prvi vrsti rezultat državnoborske koalicijske države, medtem ko so slovenski poslanci v štajerskem deželni zboru večinoma naleteli na gluha ušesa. Na državnoborski ravni so spodnještajerski Slovenci pridobili kakšno koncesijo (in bili uspešni tudi na lokalni ravni (občine in okrajni zastopi)), graški deželni zbor pa je vseskozi ostajal v rokah nemških liberalcev. Od 60 voljenih poslancev so Slovenci v Gradcu (do leta 1904) mogli računati z največ osmimi mandati v kmečki kuriji (ostale tri kurije je obvladovala nemška stran). Slovenski poslanci so se lahko (pogojno) opirali le na (zgornještajerske) nemške konservativce, ki so imeli nekaj manj kot dvakrat toliko poslancev kot Slovenci. A ta koalicija je bila zgolj navidezna, kakšnega večjega vpliva pa ni imela. Nemški liberalci so mirno peljali svojo politiko in se na ostale niso preveč ozirali. Tudi Taaffejeva politika, ki je sicer ponujala drugačno »smer«, ni spremenila razmerij moči v deželni zboru, kjer slovenski poslanci dejansko niso imeli nobene moči. Zato so svoje nestrinjanje pogosto demonstrirali z vlaganjem raznih interpelacij, od 90. let dalje pa tudi z vse pogostejšo abstinenco.⁶

Konec 80. let so se nacionalne razmere zaostrele predvsem v Celju, kamor se je sredi 80. let iz Maribora preselil mladi in prodorni odvetnik Ivan Dečko, v Novo cerkev nedaleč Celja pa je bil premeščen duhovnik, profesor bogoslovja na mariborskem semenišču (in prekaljeni politik, trn »v peti« ma-

¹ Več o tem gl. Janez Cvirn, *Razvoj ustavnosti in parlamentarizma v habsburški monarhiji: dunajski državni zbor in Slovenci (1848-1918)* (Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za zgodovino, 2006), str. 141-142.

² Prim. Filip Čuček, *Svoji k svojim*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2016.

³ Fran Zwitter, »Slovenci in habsburška monarhija,« *Zgodovinski časopis* 21 (1967): str. 58-60. Prim. Peter Vodopivec, »Slovenci in Habsburška monarhija,« v: Dušan Nečak, ur., *Slovensko-avstrijski odnosi v 20. stoletju. Slowenisch-österreichische Beziehungen im 20. Jahrhundert* (Ljubljana: Znanstvena zbirka Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, *Historia* 8, 2004), str. 33-34.

⁴ Prim. Vasilij Melik, »Slovenska politika v Taaffejevi dobi,« v: *Slovenci 1848-1918: Razprave in članki* (Maribor: Litera, 2003), str. 530.

⁵ Več gl. Janez Cvirn, *Trdnjavski trikotnik* (Maribor: Založba Obzorja, 1997), str. 87-170.

⁶ Prim. Čuček, *Svoji k svojim*, 94-99. O štajerskem deželni zboru gl. več Edith Marko-Stöckl, »Der steiermärkische Landtag,« v: *Die Habsburgermonarchie 1848-1918, Band VII/2* (Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2000), str. 1683-1718.

riborskim Nemcem) Lavoslav Gregorec. Skupaj z Josipom Sernecem sta vidno pospešila slovenski »prodor« v mestu ob Savinji, ki je vse bolj postajalo center spodnještajerske politike. Celjski Slovenci, ki so vse bolj prevzemali vajeti slovenske politike v svoje roke, so vidno pospešili slovenski napredek, celjska mestna občina pa je ob krepitvi slovenske stranke v mestu skušala vse pogostejše omejevali prezentacijo slovenske prisotnosti v mestu. V drugi polovici 80. let je slovenska stran postajala vse bolj samozavestna; od srede 80. let so v mesto vabili (slovenske) obrtnike in trgovce⁷ (ter ožili »življenjski prostor« celjskih Nemcev), s tem pospeševali gospodarski razvoj Celja in pridobivali vedno več somišljenikov za »slovensko« stvar.⁸ Slovenci so na začetku 90. let popolnoma osvojili podeželje, spodnještajersko nemštvo, ki je bilo vse bolj prestrašeno in naglašalo, da se na Spodnjem Štajerskem odvija popolna »slovenizacija«, pa omejili na mesta in nekatere trge. *Marburger Zeitung* je zapisal, da »če pade Celje, najmočnejši nasip nemštva proti slovenstvu, /.../ potem je konec z nemštvom v štajerski spodnji deželi; potem se Slovenci, ki so danes skoncentrirali vse svoje sile pred mestom ob Savinji, pred Mariborom, ki ga želijo uspavati, zagotovo ne bodo ustavili; nacionalna ravnodušnost jim bo namreč olajšala zmagoslavni sprevod. Zato proč s polovičarstvom! Nevarnost denacionalizacije ni več prazen fantom, ampak je postala resničnost.«⁹

Zaradi naštetega je na prelomu desetletja radikaliziralo (in homogeniziralo) svojo politiko.¹⁰

Potem ko je slovenska stran leta 1889 pridobila celjski okrajni zastop in celjsko okoliško občino, je na podlagi teh uspehov skušala prodreti tudi v samo mesto, kar ji pa ni uspelo. Zato se je skoncentrirala na institucije v celjski neposredni bližini, v Celju pa konec julija 1889 kljub temu uspela odpreti Južnoštajersko hranilnico.¹¹ Slovenske pridobitve pa pri celjski mestni občini nikakor niso naletele na topel sprejem. Še posebno aktiven je na prelomu desetletja postal župan Josef Neckermann, ki v prvi polovici 80. let v deželni zboru (v nacionalnem smislu) ni kaj preveč protislovensko agitiral (večinoma je nastopal kot načelnik/poročevalec finančnega odbora), proti koncu desetletja pa se je na deželnozborski ravni tudi sam bolj angažiral, ko je spoznal, da je slovenska stran v Celju in okolici res močno napredovala.

Neckermann (Celje 1829 – Celje 1893) je leta 1856 na Dunaju končal študij medicine in pričel z zdravniško prakso v Celju. Dve leti kasneje se je preselil v Vrbovec pri Mozirju, tam služboval do leta 1859, ko se je vrnil v Celje in tam delal do smrti. Leta 1861 je bil izvoljen v celjski občinski odbor in v naslednjih treh mandatih opravljal funkcijo občinskega svetovalca. Leta 1870 je postal celjski župan in na funkciji ostal do smrti. Bil je član vseh nemških političnih in nepolitičnih društev v mestu ob Savinji. V njegovem času se je Celje razvilo v pomembno industrijsko, trgovsko-obrtno in turistično središče. Leta 1867 je bil v celjski mestni kuriji izvoljen v štajerski deželni zbor, kjer je (razen leta 1870, ko je bil eno leto poslanec Franz Tomschitsch) vztrajal do smrti. Svojo dejavnost je usmerjal predvsem v gospodarska vprašanja, bil pa je tudi velik nasprotnik slovenskih prizadevanj. Slovenci so s Taaffejevo vlado postajali vse bolj samozavestni in (tudi) v mestu ob Savinji (z raznimi prireditvami) demonstrirali svojo prisotnost, mestni urad z županom na čelu pa je skušal okrepjeno slovensko

⁷ Janez Cvirn, »Celje – izginjajoči nemški otok na Spodnjem Štajerskem,« v: Darko Friš in Franc Rozman, ur., *Od Maribora do Trsta* (Maribor: Pedagoška fakulteta, 1998), str. 58-59.

⁸ Bojan Cvelfar, »Gospodarska podoba Celja pred prvo svetovno vojno,« V: Darko Friš in Franc Rozman, ur., *Od Maribora do Trsta* (Maribor: Pedagoška fakulteta, 1998), 127-128. Prim. Janez Cvirn, *Kri v luft! Čreva na plot! Oris družabnega življenja v Celju na prelomu stoletja* (Celje: Novi tednik – Radio Celje, 1990), str. 14-15.

⁹ »Fällt Cilli, das mächtigste Bollwerk des Deutschtums gegen das Slovenenthum, /.../ dann ist es mit den Deutschtum im Steirischen Unterlande zu Ende, dann werden die Slovenen, die heute ihre gesamten Kräfte vor der Sannstadt konzentriert haben, vor Marburg, das sie gegenwärtig in einen sanften Schlummer zu lullen suchen, gewiss nicht 'Halt' machen und die nationale Gleichgültigkeit wird ihnen den Siegeszug erleichtern. Darum fort mit allen Halbheiten! Die Gefahr der Entnationalisierung ist kein leeres Phantom mehr, sie ist wirklich vorhanden.« – Janez Cvirn, *Deutsche und Slowenen in der Untersteiermark. Zwischen Kooperation und Konfrontation*, v: Harald Heppner, hg., *Slowenen und Deutsche im gemeinsamen Raum* (München: R. Oldenbourg, 2002), str. 120.

¹⁰ Čuček, *Svoji k svojim*, str. 98-105.

¹¹ Branko Goropevšek, »Južnoštajerska hranilnica,« v: Janez Cvirn, ur., *Slovenska kronika XIX. stoletja – 1884-1899* (Ljubljana: Nova revija, 2003), str. 122-124. Prim. *Südsteirische Post*, 24. 7. 1889.

Dr. Josef Neckerman (1829-1893), portretna litografija iz leta 1878
(Zgodovinski arhiv Celje, Zbirka slik osebnosti, SI_ZAC/1295/00081)

gibanje onemogočati in je marsikatero slovensko prireditev tudi prepovedal.¹²

V deželnem zboru se je »prvi finančnik« Neckermann (v nacionalnem smislu) prvič oglasil sredi 80. let v zvezi s slovenskim petjem cesarske himne nekaterih slovenskih dijakov na celjski gimnaziji. V interpelaciji, ki jo je vložil takoj po novem letu 1885/86, je obtoževal vodstvo šole (in slovenske profesorje), češ da jim dajejo potuho, v vsem pa videl zgolj slovenizacijo izobraževalne ustanove.¹³ Neckermann, ki od namestnika ni dobil odgovora, ki si ga je želel (baron Kübeck je komentiral, da je slovensko, nemško in latinsko petje na celjski gimnaziji običajno že vrsto let),¹⁴ ni skrival svojega nezadovoljstva, toliko boljše volje pa je bil ob dejstvu, da so tudi ostali celjski ustavoverci pričeli z vsemi sredstvi braniti »nemško« celjsko gimnazijo. »Marburgerca« je zadevo takoj predstavila kot nacionalni fanatizem slovenskih dijakov, slovensko časopisje pa obtožila širjenja sovraštva do spodnještajerskih Nemcev.¹⁵ Razmere v Celju so se počasi zaostrovale, žaljenje in zmerjanje Slovencev v kavarnah (in v javnem življenju nasploh) pa je bilo, po besedah Josipa Serneca, že skoraj na dnevnem redu.¹⁶ To je na lastni koži izkusil notarski koncipient Andrej Perc, ko je okrog polnoči v kavarni Pratter prebiral časopisje. V lokal je vstopil mestni uradnik, sicer pa vodja nemških pouličnih razgrajčev, Wilhelm Oechs z družbo. Ko so opazili za mizo Slovence, je Oechs stopil do mize in Percu pod nos pomolil natisnjen listič, na katerem je pisalo, da naj lokal kolikor mogoče neopazno takoj zapusti. Perc je sprva ignoriral Oechsovo početje, toda zaradi večkrat ponovljene zahteve, češ da se naj odstrani iz lokala, je presodil, da bo bolje, če lokal dejansko zapusti.¹⁷ Celjski Nemci in Slovenci so se dokončno postavili na dva bregova, gesli »Hie Deutschen – hie Slowenen« in »Svoji k svojim« pa sta začeli obvladovati

celotno politično in družabno življenje ne samo v Celju, pač pa tudi v ostalih spodnještajerskih nemških »trdnjavah«. Časi, ko so Slovenci obiskovali nemški Kazino, Nemci pa slovensko Čitalnico, so sredi osemdesetih dokončno minili. Slovenci so obiskovali svoja društva in lokale, Nemci spet svoja. Obojestranski nacionalizem je privedel do točke, ko se je bilo prebivalstvo v mešanih okrajih ne glede na socialni položaj in družbeni status prisiljeno opredeliti.¹⁸

V teh razmerah je vse bolj oster postajal tudi celjski župan, ki je svojo župansko funkcijo pogosto izkoriščal v nacionalnem boju in se, razumljivo, postavljaj na nemško stran. Po ustanovitvi Južnoštajerske hranilnice poleti 1889 je ocenil, da je čas, da svojo protislovensko stališče demonstrira tudi v deželnem zboru. Hitro po otvoritvi sedme sešije (10. oktobra) je na sedmi seji (23. oktobra) prebral interpelacijo, v kateri je ostro nasprotoval slovenski hranilnici. Deželni odbor je spraševal, zakaj da je dovolil ustanovitev le-te, saj da v Celju že obstaja hranilnica, ki da posluje odlično in se ne ozira niti na nacionalno pripadnost niti na jezik. Trdil je, da je razlog njene ustanovitve povsem nacionalen (in da koristi osebnim interesom slovenskih nacionalnih voditeljev), kar da bo zgolj povečalo mednacionalno napetost v mestu ob Savinji, v bistvu pa jo je videl zgolj kot močno konkurenco nemškemu hranilnemu zavodu.¹⁹

Konec oktobra 1889 je deželni odbor odgovarjal na Neckermannovo interpelacijo. Član odbora Karl Berg je najprej povzel stališče odbora, češ da je nesprejemljivo, da okrajni zastopi Ormož, Gornji grad, Šoštanj, Vransko in Šmarje ustanavljajo hranilnico v Celju, ki da je zunaj vseh okrajev, poleg tega pa da povsod že obstajajo hranilnice (Celje, Brežice, Kozje, Konjice, Rogatec, Slovenj Gradec, Ormož). Vlada (namestništvo) je julija sicer dovolila ustanovitev, saj da ni našla ničesar, kar bi jo preprečevalo, kljub temu da si je odbor prizadeval hranilnico prestaviti iz Celja. Na koncu je tudi odbor podprl ustanovitev. Za njim je govoril

¹² Cvirn, *Trdnjavski trikotnik*, str. 366-367.

¹³ *Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Steierm. Landtages. VI. Landtags-Periode. II. Session, 17. Sitzung, 8. Jänner 1886*, str. 234-236. Prim. Cvirn, *Trdnjavski trikotnik*, 122. *Südsteirische Post*, 13. 1. 1886. *Deutsche Wacht*, 10. 1. 1886.

¹⁴ *Slovenski narod*, 11. 1. 1886.

¹⁵ *Marburger Zeitung*, 17. 1. 1886.

¹⁶ *Südsteirische Post*, 16. 1. 1886.

¹⁷ Bojan Cvelfar, »Z narodnim domom se je celjskemu nemštvu razbila jedna čeljust...«. *Nacionalni izgredi v Celju na prelomu stoletja*, v: *Celjski zbornik*, 1997, str. 7-8.

¹⁸ *Ibidem*. Prim. Cvirn, *Kri v luft!*, str. 93-96.

¹⁹ *Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Steierm. Landtages. VI. Landtags-Periode. VII. Session, 7. Sitzung, 23. Oktober 1889*, str. 33. Prim. *Südsteirische Post*, 9. 11. 1889. *Deutsche Wacht*, 3. 11. 1889. *Marburger Zeitung*, 3. 11. 1889.

Neckermann, ki ni bil najbolj navdušen nad njegovo privolitvijo. Prepričan je bil, da je krivec za nastali položaj v deželi zgolj in samo vlada. Menil je, da je ustanovitev hranilnice povsem nacionalna in da jo v bistvu vodijo osebni interesi slovenskih voditeljev. Navajal je, da so celjski odvetniki Josip Sernec, Ludvik Filipič, Ivan Dečko, notar Lovro Baš, potem Josip Vrečko in Miha Vošnjak, direktor hranilnice Maks Veršec, njegov brat in sevniški notar Franc Veršec, deželnozborski poslanec in mariborski notar Fran Radej ipd. močno lobirali pri samem ministrskem predsedniku Taaffeju, da je hranilnica ugledala luč sveta. Še posebej v nos mu je šlo dejstvo, da je celotna »ekipa« prihajala iz okrajev, ustanoviteljev hranilnice, in se spraševal, ali je tukaj sploh mogoč kak normalen nadzor, in še, ali so gospodje sploh večji tega posla. Vse to da bo, po njegovem, oslabilo hranilništvo v Celju, saj da bosta namesto ene močne zdaj dve šibki hranilnici, povečal da so bo nacionalni razdor, celjsko nemštvo pa da bo s tem (še posebej zaradi vlade) precej oškodovano.

Njegovemu izvajanju je oporekal Miha Vošnjak, češ da vse, kar navaja, sploh ni res. Dokazoval je, da so vsi naštetih posamezniki v ekonomskih zadevah dovolj dobro podkovani. Zanimal je, da naj bi posebna delegacija lobirala pri ministrskem predsedniku. Neckermann je označil za lažnivca, saj da nihče ni bil pri Taaffeju. Nato je še namestnik Kübeck pojasnil, da ima hranilnica vladno podporo in to je to, s čimer si je zaslužil glasno podporo slovenskih poslancev, na drugi strani pa nejevoljo nemških.²⁰

Ustanovitev Južnoštajerske hranilnice je potrdila slovenske uspehe; slovensko gospodarstvo, ki je poslovalo z lepimi dobički, se je tako skoraj popolnoma otreslo tujega kapitala in se postavilo nasproti nemškim hranilnicam.²¹ »Vahtarca« je sicer naglašala, da je zaupanje v nemške hranilnice med Slovenci še vedno močnejše,²² toda dvig

slovenskega gospodarstva in dejanske razmere so kazale drugačno sliko.²³ Medtem pa se je deželni zbor ukvarjal z novo celjsko zadevo; celjski mestni urad je namreč (po slovenski zmagi) zahteval izločitev mesta iz okrajnega zastopa. V vlogi je utemeljeval, da je zastop postal prizorišče političnih in nacionalnih »strasti«, ²⁴ prav tako pa da je predstavljal nevarnost za finančne in gospodarske interese mesta.²⁵ Celjsko nemštvo je bilo precej prestrašeno; slovenska politika je namreč že »trkala« na »vrata« nemške trdnjave, ki nikakor ni bila pripravljena na kompromise. Deželni zbor je celjski zahtevi sicer ugodil.²⁶ Toda novi načelnik okrajnega zastopa (Josip Sernec) je opozarjal, da je odziv celjskih Nemcev zgolj posledica poraza pri volitvah v okrajni zastop. Menil je, da ima Celje od zastopa še največ koristi (sploh na cestnem področju) in da je dolžno tudi v bodoče plačevati v skupno blagajno.²⁷

Šesta deželnozborska perioda se je počasi bližala koncu, toda sredi novembra so poslanci znova razpravljali o celjskem okrajnem zastopu oziroma izločitvi Celja iz okrajnega urada. Sernec je še enkrat ponovil, da je ravno mesto Celje dobivalo največ iz okrajnih sredstev, da je torej dolžno plačevati v okrajno blagajno še naprej, da pa mestna občina nikakor ne more samovoljno izstopiti, niti nima nikakršne pravice, da to stori. Poudaril je, da je ta poteza vsekakor posledica slovenske zmage, ko se je ponovno oglasil Neckermann, in se spraševal, kaj da hoče ta Sernec, ta vodja spodnještajerskih Slovencev, sploh povedati. Sernecu, ki je naglašal mir in slogo, ki je vladala v spodnještajerskih mestih sredi 70. ih let, ko se je sam naselil v mestu ob Savinji, je skušal razložiti, zakaj da temu konec 80. let ni več tako. Prav Sernečevo odvetniško pisarstvo je označil kot leglo agitacije v mestu, kjer da se, zaradi njegovega ugleda in vpliva, zbira ostala slovenska elita in načrtno posega v ustaljeno posestno stanje. Prav zaradi njega (in ostalih podobnih

²⁰ *Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Steierm. Landtages. VI. Landtags-Periode. VII. Session, 11. Sitzung, 30. Oktober 1889, str. 66-72.*

²¹ Goropevšek, Južnoštajerska hranilnica, str. 122–124. Janez Cvirn, Josip Sernec, rodoljub z dežele (spremna študija). V: Janez Cvirn, ur., Josip Sernec, Spomini. Osrednja knjižnica Celje, 2003, str. 131.

²² *Deutsche Wacht*, 29. 8. 1889.

²³ *Südsteirische Post*, 31. 8. 1889.

²⁴ *Slovenski gospodar*, 10. 10. 1889. *Deutsche Wacht*, 17. 10. 1889.

²⁵ *Südsteirische Post*, 9. 10. 1889.

²⁶ *Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Steierm. Landtages. VI. Landtags-Periode. VII. Session, 18. Sitzung, 12. November 1889, str. 135–138. Südsteirische Post*, 4. 12., 7. 12. 1889.

²⁷ *Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Steierm. Landtages. VI. Landtags-Periode. VII. Session, 7. Sitzung, 23. Oktober 1889, str. 39-42. Slovenski gospodar*, 7. 11. 1889. *Südsteirische Post*, 2. 11. 1889.

posameznikov) da je mednacionalno sožitje šlo »po gobe« na vseh področjih. V nadaljevanju svojega izvajanja mu je očital torej sejanje nacionalnega nemira, navajal, da je eden vodilnih agitatorjev, in menil, da zna po okrajnem zastopu pasti še celjska mestna občina. Po teh besedah se je celoten nemško-nacionalni del deželnega zbora opredelil proti Sernecu. Vsi so pritrdjevali Neckermannu, češ, sedaj si je celo privoščil še slovensko uradovanje, in to v uradu, ki je vseskozi nosil nemške barve. Iz klopi se je nenadoma zaslíšal klic denunciant, zaradi česar je slovenski poslanec zaprosil za zaščito, saj ga je postalo strah za lastno varnost. Neckermann je medtem končal z nastopom, toda še prej pripomnil, da je zgolj predstavil dejstva, in navrgel, da bi zaščito konec koncev potrebovala celjska mestna občina, predmet slovenskih napadov, ki mora obraniti nemško posest, omiko in kulturo tudi v bodoče²⁸ (ne glede na to je Sernec v začetku leta 1890 sestavil pritožbo in jo poslal na deželno namestništvo v Gradec, dopis pa je bil napisan toliko premišljeno, da ga namestništvo ni moglo zavriniti).²⁹

S temi besedami je Neckermann zaključil svojo aktivnost v svojem četrtem deželnozborskem mandatu. To je bila tudi zadnja seja te deželnozborske periode. Na naslednjih volitvah je bil Neckermann brez večjih težav ponovno izvoljen. Sredi oktobra 1890 je deželni zbor spet odprl vrata. Neckermann se je prvič javil konec meseca v zvezi z regulacijo Savinje, ki je vse bolj ogrožala Celje.³⁰ A že čez teden dni je sledila nacionalno obarvana seja, kar je zgolj potrjevalo dejstvo, da je nacionalizem že prestopil bregove. Celjski župan je namreč vložil predlog glede spremembe celjskega mestnega statuta v delu, ki je zagotavljal javno varnost v mestu ob Savinji. Po ekscesnih dogodkih, ki so v začetku septembra zaznamovali Celje – ob hkratni manifestaciji Celjskega Sokola in celjske krajevnne skupine Südmark je prišlo do nemirov, ki so kulminirali v vsesplošnem pretepu³¹ – je v deželnem zboru pre-

dlagal spremembo 26. in 47. člena statuta, s čimer bi tako drastično zvišal kazni. Seveda je tukaj takoj naletel na nasprotovanje celjskih slovenskih poslancev, Ivana Dečka in Josipa Serneca. Menila sta, da »bode s časom še nevarno, ako rečeš komu: dobro jutro,« mestna uprava pa da »postavi lahko na tako pozdravljenje kazen 50 gld. in če se drzne ga človek kedaj izreči, plača jih brez usmiljenja, kakor se bere v načrtu nove postave, 'v mestno kaso'.«³² Sernec, sicer član deželnozborskega občinskega odseka, ki je predlog podprl in dal v razpravo, je svoje nestrničenje z Neckermannovim početjem utemeljeval z dejstvom, da kazni vsebuje že kazenski zakonik in da ni nobene potrebe, da bi občina samovoljno zviševala kazni. S to potezo je občinski zastop (in posredno župan) želel še okrepiti svojo moč v mestu, s čimer bi v bodoče uspešno preprečeval neželene (slovenske) dogodke. Prav tako je menil, da bi moral župan preko krajevnne policije imeti popolno kontrolo nad dogajanjem, česar pa septembra ni uspel zagotoviti. Septembrski nemiri, ki so bili tako rekoč začetek ekscesnih dogodkov v Celju, so zgolj definirali stališče mestnih oblasti do slovenskih prireditev, ki da so jih poskušali z raznimi odloki prepovedati oziroma jih vsaj omejiti. Prav tako niso bili slove(a)nski udeleženci dvodnevni prireditvi s strani krajevnne policije deležni nikakršne zaščite (medtem ko so zaščito zagotavljali nemškim prenapetežem), to pa se je v naslednjih mesecih le še stopnjevalo. Vse to je Serneca navdajalo s strahom, da bodo ukrepi služili le za zastraševanje slove(a)nskega prebivalstva in da jih bo predvsem policija izrabljala v nemško korist.³³

Neckermann, ki je Sernečev govor poslušal iz poslanskih klopi, je nemudoma odgovoril in trdil, da slovenski poslanec navaja kup neresnic, da je celjski občinski zastop (pod njegovim vodstvom) septembra ravnal pač v skladu z zakonom in skušal v prvi vrsti zagotoviti javni red in mir v mestu, saj da je bilo sokolsko slavlje zgolj nacionalno-politična manifestacija, ki da je povzročila preplah med »miroljubnim« mestnim prebivalstvom. Obenem je ponovno pozval, da naj odsek trezno razmisli

²⁸ *Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Steierm. Landtages. VI. Landtags-Periode. VII. Session, 25. Sitzung, 19. November 1889, str. 333-337.*

²⁹ *Slovenski gospodar*, 6. 2., 24. 4. 1890.

³⁰ *Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Steierm. Landtages. VII. Landtags-Periode. I. Session, 8. Sitzung, 30. Oktober 1890, str. 46.*

³¹ Filip Čuček, *Uspehi spodnještajerskih Slovencev v Taaffejevi dobi. Celje: Zgodovinsko društvo, 2007, str. 235-247.*

³² *Slovenski gospodar*, 13. 11. 1890.

³³ *Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Steierm. Landtages. VII. Landtags-Periode. I. Session, 11. Sitzung, 6. November 1890, str. 79-81. Prim. Čuček, Uspehi, 235-247.*

in glasuje za njegov predlog.³⁴ Temu je nasprotoval tudi »novopečeni« poslanec Ivan Dečko,³⁵ ki se je v svojem premiernem govoru tudi sam »spopadel« z »domačim« županom. Očital mu je, da izkorišča trenutno situacijo za zagotovitev popolne oblasti v mestu, da bo z zvišanjem kazni zgolj utrdil svojo moč in da mu sploh ne gre za ugled mesta, ki da je (vsaj v nacionalnem smislu) že tako ali tako močno načet. Ugled, tako Dečko, da se pridobi s postopanjem in ravnanjem, nikakor pa ne z višanjem kazni (še sploh če so naperjene proti točno določeni skupini ljudi), ki da zgolj pogloblja že tako napeto stanje. Po drugi strani pa je ugotavljal, da mest(ec) a kot Celje ne bi smela dobiti mestnega statuta, saj da so premajhna in da sploh ne premorejo pravega mestnega duha, ter da je zmeraj na oblasti klika, ki skrbi zgolj za svoj žep ter zlorablja občinsko upravo v svojo korist. Dečko, ki si je privoščil pravi napad na celjskega župana, je bil s strani liberalne večine sicer deležen nemajhnega posmeha, dejansko pa je razgrnil pristransko postopanje celjske mestne občine, ki je s slovenskimi in nemškimi strankami (najemniki lokalov in drugih obratov) ravnala povsem drugače. Slovenski podjetniki naj bi dobivali številna polena pod noge, ko je šlo za razne gospodarske dejavnosti, medtem ko so nemški poslovali povsem nemoteno. Prav tako je dokazoval, da je krajevna policija delovala v prid nemškega prebivalstva, saj da se slovenskih udeležencev septembrskih dogodkov – v pomoč ji je bilo tako orožništvo kot tudi vojaška četa – sploh ni trudila zaščititi oziroma preprečiti škandala, pač pa da ga je še podpihovala.³⁶

Celjski župan seveda ni ostal tiho. Nasprotno. Takoj je vzrožil, češ kaj da se Sernec in Dečko oglašata in govorita, ko se vendar vidi, da nimata pojma. Najbrž, tako Neckermann, ju je strah, da bosta morala plačati višjo kazen. Serneca je še posebej obtožil, da ga napada, da mu meče polena pod noge v zvezi s septembrskimi dogodki v Celju, da Sernec tako ali tako zavaja in trosi laži. Trdil

je, da je policija opravila svoje delo korektno in pošteno, da ni bilo nikakršnih nacionalni ekscesov s strani celjskih Nemcev, pač pa da so Slovenci, kot po navadi seveda, provocirali mirne (in nič hudega sluteče) Nemce. Dečko je sicer v obrambo navedel nekaj dejstev, med temi denimo tudi to, da so celo nekateri Slovenci župana prosili za pomoč, pa jim je hladno odvrnil, da se ga to ne tiče oziroma da tukaj ne more storiti nič, medtem ko je mestni (nemški) policiji dejal v smislu, jaz sem pa vaš. Seveda je župan tudi to zanikal.³⁷

Eskalacija nacionalizma, prisotna v spodnještajerskih mestih in trgih, se je počasi selila tudi v deželni zbor, kjer so se slovenski in nemški poslanci vse bolj (verbalno) spopadali. Za Neckermannom, ki je svoj nacionalni boj v deželnem zboru na tem mestu zaključil, so sledili drugi nemško-nacionalni poslanci, ki so »grenili« življenje slovenskim poslancem. Sicer je še nekajkrat (večinoma kot načelnik/poročevalec finančnega odbora) nastopil, toda kakšne ognjevitve nacionalne debate si več ni privoščil. Nazadnje se je oglasil septembra 1892, junija naslednje leto pa je v štiriinšestdesetem letu starosti umrl. Toda, kot že omenjeno, se je nacionalni konflikt v Celju in širše tedaj šele dobro začel, proti prelomu stoletja pa se je zgolj stopnjeval in postal vse ostrejši.

Viri in literatura

Tiskani viri

- Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Steierm. Landtages. VI. Landtags-Periode: II. Session, 17. Sitzung, 1886.
- VII. Session, 7., 11., 18., 25. Sitzung, 1889.
- Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Steierm. Landtages. VII. Landtags-Periode: I. Session, 8., 11. Sitzung, 1890.

Časopisje

Deutsche Wacht, 1886, 1889.
Slovenski gospodar, 1886, 1889, 1890.
Slovenski narod, 1886.

³⁴ Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Steierm. Landtages. VII. Landtags-Periode.

I. Session, 11. Sitzung, 6. November 1890, str. 81-82, 84.

³⁵ Prim. Filip Čuček, »Ivan Dečko v deželnem zboru v svojem prvem mandatu (1890–96)«, *Prispevki za novejšo zgodovino* 60, št. 3 (2020): str. 8-23.

³⁶ Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Steierm. Landtages. VII. Landtags-Periode.

I. Session, 11. Sitzung, 6. November 1890, str. 82-85.

³⁷ Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Steierm. Landtages. VII. Landtags-Periode. I. Session, 11. Sitzung, 6. November 1890, str. 84.

Südsteirische Post, 1886, 1889.

Literatura

- Cvelfar, Bojan.** »'Z narodnim domom se je celjskemu nemštvu razbila jedna čeljust...'. Nacionalni izgrede v Celju na prelomu stoletja,« 7-44. V: Celjski zbornik, 1997.
- Cvelfar, Bojan.** »Gospodarska podoba Celja pred prvo svetovno vojno.« V: Darko Friš in Franc Rozman, ur., *Od Maribora do Trsta*, 127-144. Maribor: Pedagoška fakulteta, 1998.
- Cvirn, Janez.** »Celje – izginjajoči nemški otok na Spodnjem Štajerskem.« V: Darko Friš in Franc Rozman, ur., *Od Maribora do Trsta*, 57-65. Maribor: Pedagoška fakulteta, 1998.
- Cvirn, Janez.** »Deutsche und Slowenen in der Untersteiermark. Zwischen Kooperation und Konfrontation.« V: Harald Heppner, hg., *Slowenen und Deutsche im gemeinsamen Raum*. München: R. Oldenbourg, 2002.
- Cvirn, Janez.** *Kri v luft! Čreve na plot! Oris družabnega življenja v Celju na prelomu stoletja*. Celje: Novi tednik – Radio Celje, 1990.
- Cvirn, Janez.** *Razvoj ustavnosti in parlamentarizma v habsburški monarhiji: dunajski državni zbor in Slovenci (1848-1918)*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za zgodovino, 2006.
- Cvirn, Janez.** *Trdnjavski trikotnik*. Maribor: Založba Obzorja, 1997.
- Cvirn, Janez.** Josip Sernec, rodoljub z dežele (spremna študija). V: Janez Cvirn, ur., *Josip Sernec, Spomini*. Osrednja knjižnica Celje, 2003.
- Čuček, Filip.** »Ivan Dečko v deželnem zboru v svojem prvem mandatu (1890–96).« *Prispevki za novejšo zgodovino* 60, št. 3 (2020): 8-23.
- Čuček, Filip.** *Svoji k svojim*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2016.
- Čuček, Filip.** *Uspehi spodnještajerskih Slovencev v Taafejevi dobi*. Celje: Zgodovinsko društvo, 2007.
- Goropevšek, Branko.** »Južnoštajerska hranilnica.« V: Janez Cvirn, ur., *Slovenska kronika XIX. stoletja – 1884-1899*, 122-124. Ljubljana: Nova revija, 2003.
- Marko-Stöckl, Edith.** »Der steiermärkische Landtag.« V: *Die Habsburgermonarchie 1848–1918, Band VII/2*, 1683–1718. Wien:

Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2000.

Melik, Vasilij. »Slovenska politika v Taafejevi dobi.« V: *Slovenci 1848-1918: Razprave in članki*, 521-531. Maribor: Litera, 2003.

Vodopivec, Peter. »Slovenci in Habsburška monarhija.« V: Dušan Nečak, ur., *Slovensko-avstrijski odnosi v 20. stoletju. Slowenisch-österreichische Beziehungen im 20. Jahrhundert*, 33-45. Ljubljana: Znanstvena zbirka Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Historia 8, 2004.

Zwitter, Fran. »Slovenci in habsburška monarhija.« *Zgodovinski časopis* 21 (1967): 49-67.

Zusammenfassung

DIE LETZTEN JAHRE DES CILLIER BÜRGERMEISTERS JOSEF NECKERMANN IM GRAZER LANDTAG

Ende der achtziger Jahre des 19. Jahrhunderts verschärften sich die nationalen Verhältnisse insbesondere in Celje/Cilli, wohin der junge und scharfsinnige Anwalt Ivan Dečko Mitte des Jahrzehnts übersiedelte; außerdem wurde Lavoslav Gregorec, ein Geistlicher und Theologie-Professor am Marburger Priesterseminar – der auch ein erfahrener Politiker und Dorn im Auge der Marburger Deutschen war – nach Nova cerkev unweit von Celje versetzt. Gemeinsam mit Josip Sernec beschleunigten sie merkbar das slowenische »Vordringen« in der Stadt an der Savinja, die immer mehr zum Zentrum der untersteirischen Politik wurde. Die Cillier Slowenen, die die Zügel der slowenischen Politik immer fester in die eigenen Hände nahmen, begünstigten den slowenischen Fortschritt deutlich, während die Cillier Stadtgemeinde angesichts der Stärkung der slowenischen Partei in der Stadt die Zur-Schau-Stellung der slowenischen Anwesenheit immer häufiger einzuschränken versuchte. In der zweiten Hälfte der achtziger Jahre wurde die slowenische Seite immer selbstbewusster; seit Mitte der Achtziger wurden (slowenische) Gewerbetreibende und Händler in die Stadt eingeladen (und der »Lebensraum« der Cillier Deutschen eingeeengt). Die Slowenen eroberten zu Beginn der neunziger Jahre

das Umland zur Gänze und schränkten das untersteirische Deutschtum – welches immer ängstlicher wurde und betonte, dass in der Untersteiermark eine vollständige „Slowenisierung“ ablief – auf die Städte und einige Märkte ein.

Nachdem die slowenische Seite im Jahr 1889 die Cillier Bezirksvertretung sowie die Cillier Umlandgemeinde erringen konnte, versuchte sie auf Basis dieser Erfolge auch in die Stadt selbst vorzudringen, was ihr jedoch nicht gelang. Daher konzentrierte sie sich auf Institutionen in der unmittelbaren Umgebung von Celje, in Celje selbst gelang es ihr allerdings Ende Juli 1889 die Južnoštajerska hranilnica [Südsteirische Sparkasse] zu eröffnen. Die slowenischen Errungenschaften stießen bei der Cillier Stadtgemeinde auf kein warmes Willkommen. Besonders aktiv wurde hier an der Wende des Jahrzehnts der Bürgermeister Josef Neckermann, der in der ersten Hälfte der achtziger Jahre im Landtag (in nationaler Hinsicht) nicht wirklich antislowenisch agitierte (meist trat er als Vorstand bzw. Referent des Finanzausschusses auf); gegen Ende des Jahrzehnts engagierte er sich dann stärker auf Landtagebene, als er erkannte, dass die slowenische Seite in Celje und Umgebung wirklich große Fortschritte gemacht hatte.

Neckermann (Celje 1829 – Celje 1893) schloss sein Studium der Medizin 1856 in Wien ab und eröffnete eine Arztpraxis in Celje. Zwei Jahre später übersiedelte er nach Vrbovec bei Mozirje und war dort bis zum Jahr 1859 tätig, als er wieder nach Celje zurückkehrte, wo er bis zu seinem Tod wirkte. Im Jahr 1861 wurde er in den Cillier Gemeinderat gewählt und übte während der folgenden drei Mandate die Funktion eines Gemeinderats aus. Im Jahr 1870 wurde er Bürgermeister von Celje und blieb bis zu seinem Tod im Amt. Er war Mitglied aller deutschen politischen und unpolitischen Vereine in der Stadt an der Savinja. Im Jahr 1867 wurde er in der Cillier Stadtkurie in den steirischen Landtag gewählt, wo er (mit Ausnahme des Jahres 1870/71) bis zu seinem Tod ausharrte. Seine Tätigkeit richtete er vor allem auf wirtschaftliche Fragen, er war aber auch ein großer Gegner der

slowenischen Bestrebungen. Die Slowenen wurden seit Antritt der Regierung Taaffe immer selbstbewusster und demonstrierten (auch) in der Stadt an der Savinja (mit verschiedenen Veranstaltungen) ihre Anwesenheit, während die Stadtverwaltung mit dem Bürgermeister an der Spitze die erstarkte slowenische Bewegung zu behindern versuchte und so manche slowenische Veranstaltung auch verbot.

Die Cillier Deutschen und Slowenen standen Mitte der achtziger Jahre bereits auf der jeweils anderen Seite des Ufers, und die Parolen „Hie Deutsche – hie Slowenen“ sowie „Svoji k svojim [Jeder zu den Seinigen]“ begannen das gesamte politische und gesellschaftliche Leben nicht nur in Celje, sondern auch in den übrigen untersteirischen deutschen »Festungen« zu bestimmen. Unter diesen Verhältnissen wurde auch der Cillier Bürgermeister immer radikaler und nutzte seine Bürgermeisterfunktion häufig im nationalen Kampf aus, wobei er sich verständlicherweise auf die deutsche Seite stellte. Nach der Gründung der Südsteirischen Sparkasse im Sommer 1889 meinte er, es sei an der Zeit, seinen antislowenischen Standpunkt auch im Landtag zu demonstrieren. Dies tat er nach Gründung der Sparkasse dann auch und versuchte sie zu verunmöglichen oder zumindest aus der Stadt umzusiedeln, was ihm jedoch nicht gelang.

Die Eskalation des Nationalismus, die in den untersteirischen Städten und Märkten präsent war, weitete sich langsam auch in den Landtag aus, wo slowenische und deutsche Abgeordnete zunehmend (verbale) Kämpfe austrugen. Auf Neckermann, der seinen nationalen Kampf im Landtag zu diesem Zeitpunkt beendete, folgten andere deutschnationale Abgeordnete, die den slowenischen Abgeordneten das Leben »vergällten«. Der nationale Konflikt in Celje und darüber hinaus nahm zur Jahrhundertwende hin zu und wurde immer schärfer.

Schlagwörter: Steiermark, Österreich-Ungarn, Celje/Cilli, Graz/Gradec, politische Geschichte, Josef Neckermann